

Іван Забіяка,
к. іст. н., ст. наук. співроб., доц. (Київ)

ЧИ ВАРТО ОГЛЯДАТИСЯ НАЗАД? **(Дещо про О. Бабишкіна з сьогоднішніх позицій)**

Питання минулого, сучасного й майбутнього надзвичайно складні. Захоплення одним гальмує інше. Стрімко рвешся вперед, не враховуєш досвід минулого.

Рух цивілізаційних процесів у пострадянських республіках-державих настільки стрімкий, що на своєму шляху він досить часто руйнує, а чи й знищує багатовікові традиції. Щоб чіткіше можна було уявити такий процес, пошлемося на показані по телебаченню природні катаклізми, такі як зсув ґрунту після великих і тривалих дощових злив, що змивають на своєму шляху віковічні дерева, будівлі, різні комунікативні об'єкти.

Результат від цивілізаційних процесів і природних катаклізмів однаковий у принципі – негативний. І повернення до висхідної позиції практично неможливе. Однак є й відмінності. Суть їх полягає в тому, що перше (цивілізаційні процеси) для значної частини суспільства є бажаним і необхідним, навіть більше того – стає невід'ємною складовою як способу життя, так і характеру професійних занять. Натомість другі (природні катаклізми) практично за будь-яких обставин несуть у собі трагічні наслідки для тих, де це відбулося, і певний психологічний стрес для тих, хто стає свідком цього явища через різні форми одержання інформації. Правда, тут можна зробити ще один умовивід: все, що відбувається в природі й у суспільстві на всій планеті, є паралельний розвиток самої природи з усіма його позитивними й негативними наслідками тільки для суспільства.

Тож зосередимо увагу на цивілізаційних процесах розвитку, що стосується окремих освітянських проблем на прикладі викладацької діяльності одного з професорів факультету журналістики – Олега Кіндратовича Бабишкіна.

Вийшовши зі стін філологічного факультету КДУ ім. Т. Г. Шевченка студентом, його доля тривалий час водила різними шляхами – війна, редакторство у видавництві, наукова робота в академічному інституті, редакторство в УРЕ, аж поки вже в ролі доктора філологічних наук був запрошений на викладацьку роботу на факуль-

© Забіяка І., 2014

теті журналістики. Читав різні курси та спецкурси: «Рецензія», «Сучасне літературно-мистецьке життя та висвітлення його в пресі», «Майстерність українських радянських публіцистів», «Українська література кінця XIX – початку XX століття», «Ленінська теорія пізнання і творчий процес», «Історія світового театру», «Історія українського образотворчого мистецтва», «Історія кіномистецтва», «Окремі лекції з історії української журналістики кінця XIX – початку XX століття», «Олександр Довженко – публіцист», «Історія літератури народів СРСР» та ін.

Ті спогади, що вдалося зібрати від колишніх його студентів, засвідчують, що це був надзвичайно інтелектуально обдарований, високоінтелегентний і водночас вимогливий викладач. Хоча останнє як факт високої поваги до нього.

Поле його викладацької діяльності не обмежувалося аудиторними заняттями. Значна частина його педагогічної роботи відбувалася за межами аудиторій, навчальних корпусів університету, а в кінозалах на перегляді величезної кількості вітчизняних і зарубіжних фільмів, у виставкових залах під час оглядин мистецьких презентацій, у музеях, у різних туристичних поїздках, де ознайомлювалися з краєвидами регіонів України, їх історико-культурними здобутками... Все це мало винятковий вплив на формування майбутніх журналістів, які здобували не лише поглиблені знання з різних галузей гуманітарних дисциплін, а й збагачувалися духовно, набиралися неоціненного життєвого досвіду. Багато хто із його вихованців поставали відомими журналістами, науковцями, викладачами вищих навчальних закладів.

Цілком зрозуміло, для того, щоб займати таку високу позицію викладача, популярність серед молодого покоління, треба було й самому бути на цій висоті, постійно тримаючи себе в якнайкращій фізичній, духовній та інтелектуальній формі. І він тримався.

Його знання не були глибші тільки на 45 хвилин від глибини знань студента. Цю міру визначити було неможливо. Тому пріоритетом тут уже було не подання суми фактів, знань, а сама форма, методика, що, на наше переконання, викликало в студентів інтерес, бажання самим докопуватися до глибин суті того чи того факту, явища. Було вже нецікаво «сипати» фактами, образами. Така висока й глибинна форма викладацької діяльності не могла залишатися тільки в спілкуванні зі студентами, як кажуть, очі в очі. Вона сковувала лектора, зменшувала його емоційний тонус, викликала потребу в іншому спілкуванні, іншій аудиторії, іншого діапазону.

Він спокійно міг би бути класичним академіком у контексті радянської науки, її заслуженим метром, але він завжди обирав роль метра-трудівника на просвітницько-освітнянській ниві. Його просвітництво – це його наукові праці й насамперед окремі видання, яких налічується майже три десятки книжок і брошур. Виходили вони часто, інколи досить солідними обсягами і змістом. Йому заздрили, але він працював і працював. І тільки, здається, одна книжка, верстка якої вже була підписана до друку, так і не побачила світ.

Мова йде про працю О. Бабишкіна «З історії української критики та журналістики початку XX ст. Статті, дослідження». І мала б вона вийти під грифом Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де в той час працював О. Бабишкін, у профільному видавництві ще 1958 р. Про причини невиходу її можна поки що здогадуватися, враховуючи певний інтерес науковців до української журналістики в цей час, і, можливо, певні особистісні якості характеру Олега Кіндратовича.

Готуючись до відзначення 90-річчя від дня народження Олега Кіндратовича, бодай для загального уявлення ми ознайомилися з книжково-брошурною продукцією автора. Звичайно, всі праці були написані й вийшли у світ ще за радянської епохи. Тому, цілком зрозуміло і закономірно, є там, у тій чи іншій мірі, і соціалістичний реалізм, і протиставлення двох систем, і боротьба з українським буржуазним націоналізмом. Але все це дивним чином не є ключовим і визначальним у текстах. А самі тексти написані цікавим і аналітичним стилем з глибоким знанням справи й переконанням, використанням як вітчизняних, так і зарубіжних джерел. Практично все написане (в книжках і брошурах) представляє автора як глибокого, достатньою мірою розважливого (що дає можливість вичерпно розкривати обрану тему) науковця, що своєю мовою полонить читача фактично з перших рядків праці.

Але не можна не звернути увагу ще на одну особливість О. Бабишкіна як автора, як своєрідного методолога в боротьбі його, як не дивно, з українським буржуазним націоналізмом, що було практично обов'язковим атрибутом істориків, філологів, журналістів, які займалися науковою діяльністю. Цю особливість О. Бабишкіна було підмічено, думаємо, не лише студентами ще на лекціях. Одразу не було зрозуміло, чому свою «гнівну» характеристику-заставку в адресу буржуазних націоналістів лектор підкріплював занадто великими цитатами із творів авторів цього «табору», які ніскільки не були націоналістичними, а тим паче буржуазними, а висококваліфікованими, аналітичними оцінками літературних явищ, проце-

сів, образів і т. д. А потім зрозуміли, що його характеристики-заставки робилися для годиться. Основна інформація все-таки закладалася в ті цитати, які ставали основою матеріалу, що був темою тієї чи тієї лекції.

В основному такий же принцип ми помітили і в згадуваній роботі. Хоча не маємо наміру ідеалізувати автора. Правда, він таким чином «грався з вогнем», і його необережний крок міг вартувати посади, звання й роботи. Тому одна справа користуватися такою метою на лекціях, а зовсім інша – у формах друку, де обережність і пильність зростають на кілька порядків.

У згадуваній книжці є розділ, присвячений журналу «Киевская старина».

Після порівняно короткого огляду всіх історичних та літературних жанрів, представлених у журналі «Киевская старина» (с. 18–46), О. Бабишкін практично зі с. 46 і до 81 (огляд закінчується на с. 84, мінус 1 с. титулу журналу «Україна») веде полеміку переважно навколо імені С. Єфремова. Але, очевидно, правильніше буде сказано – швидше пропагує літературознавця, використовуючи лозину соцреалізму, якою інколи вдарить по землі, інколи просвітить у повітрі, інколи, можливо, використає й за призначенням. Варто наголосити ще один момент. На початку ХХ ст. у журналі «Киевская старина» з літературними оглядами (рецензіями, відгуками) виступали не лише С. Єфремов. Але О. Бабишкін зупиняється лише на цій постаті, ставить саме її в епіцентр, а всіх інших – навколо нього, навіть І. Франка. Чому? На нашу думку, тому, що С. Єфремов з усіх інших є найкolorитнішою постаттю, яку, по-перше, важко охарактеризувати епізодично; по-друге, якщо так зробити, то сам С. Єфремов у цьому огляді не прозвучить на належному рівні, що не відповідає задумці автора; і, по-третє, О. Бабишкін, очевидно, хотів максимально використати ілюзію ідеологічного послаблення після ХХ з'їзду компартії. Адже С. Єфремова О. Бабишкін розглядає не в плані, які «успіхи мав журнал у справі вивчення історії української літератури» (с. 42), де журнал справді мав значні досягнення, друкуючи матеріали величезної кількості дослідників. А «праці І. Франка, М. Сумцова, П. Житецького і на сьогодні не втратили свого наукового значення» (с. 43). Проте, як пише автор, «ідейно-політичні й літературно-естетичні позиції критичного розділу «Киевской старины» найповніше виявилися в оцінках сучасної літератури. Показовою з цього погляду є стаття С. Єфремова про Павла Грабовського...» (с. 46–47). Далі кілька слів про цю статтю і на 12 рядків цитата С. Єфремова.

Подаючи в цьому блоці журналу «Киевская старина» й інших представників ідейно-політичних та літературно-естетичних позицій критичного розділу журналу, таких як Б. Грінченко, В. Леонтович, Д. Дорошенко, Л. Пахаревський, В. Поточний, Л. Старицька-Черняхівська та ін., О. Бабишкін не лише показує їх як авторів цього жанру, а й готує ґрунт для сприйняття чогось більшого й важливішого, глибиннішого й значущішого – сприйняття позицій С. Єфремова. Автор пише: «Літературні тенденції (перше слово закреслено зеленим чорнилом, а замість нього написано «Консервативні» – ким це зроблено, невідомо) «Киевской старины» найповніше виявилися в двох статтях С. Єфремова – «В шуканні нової краси» й «На мертвій точці» (с. 56). І далі О. Бабишкін докладно розглядає спочатку першу статтю, а потім і наступні, подаючи той широкий розголос, жваву полеміку, суперечливі погляди, які викликала особливо перша стаття С. Єфремова, широко цитуючи як самого автора, так і його опонентів...

Звичайно, зупинити плин життя неможливо. Але в силах кожного це життя спрямувати й організувати так, щоб воно було не лише змістовним і насиченим подіями сьогодення. Будь-яка професія, а журналістика в тому числі, вимагає глибоких знань як теперішнього, так і минулого, без яких професіонал ніколи не може бути достатньо ерудованим, тобто професіоналом. Адже тільки ерудована людина може займатися публічними справами. Професія журналіста глибокопублічна справа.

Як рекомендація. Варто було б в Інституті журналістики започаткувати майстер-клас з вивчення досвіду викладачів 50–90-х рр. минулого століття, в якому можна було б узагальнювати досвід багатьох наших попередників. А тих, хто ще живий, запрошувати на відкриті лекції (зрозуміло, зробивши відеозапис цієї зустрічі). Тому питання, чи варто оглядатися назад, як на мене, абсолютно риторичне. Не лише оглядатися, а й повертатися, вивчати минуле. Розвиток природних і цивілізаційних процесів має рухатися гармонійно. Природний процес сам по собі абсолютно ідеальний, де нинішнє тісно пов'язане з минулим і цим самим творить майбутнє. Процес розвитку людства набагато складніший насамперед своїми внутрішніми суперечками, які з'являються наперекір природному розвитку, цим самим вступаючи в конфлікт із ним. Кажучи побутовою мовою, створюється безліч штучних проблем, потім докладається гігантське зусилля на їх подолання, натомість створюється природний вакуум, який примушує людство бігати по кілька разів по одному й тому ж колу або, як кажуть, по кілька разів наступати на одні й ті ж граблі.